

§. II.

De institutionibus et substitutionibus.

231. *Nota I.* Institutionem hæredis esse primam vocationem alicujus ad hæreditatem; secus testamentum sine illa non valet (l. 3. ff. de his, quæ in testam. del.) Hæres autem est ille, qui ex testamento, vel ab intestato ex lege, in universum jus defuncti succedit, et fictione juris eadem persona est cum illo (l. 59. ff. de R. J. l. 37. ff. de acq. hæred.); ipsa verò hæreditas est successio in universum jus, quod defunctus habuit (l. 62. ff. de R. J.)—Porrò hæredes sunt in triplici differentia. Nam:—1.º Alii sunt *necessarii tantum*, qui in testamento scripti nolentes, volentes hæreditatem adire debent, ut servi.—2.º Alii sunt *necessarii et simul sui*, qui necessario institui, et necessario hæreditati se immiscere olim debuerunt; ut filii familias in patria potestate constituti.—3.º Alii *voluntarii*, seu extranei, qui pro placito testatoris institui, et pro placito suo hæreditatem acceptare potuerunt, ut liberi emancipati et quicumque alii extranei.—Hæc de jure antiquo. Jure hodierno omnes liberi, sive sui, sive emancipati exæquati sunt, ut necessario institui debeant, vel nominatim exhæredari; in hoc tamen cum eis dispensatum est, quod cum suo damno non teneantur, si non velint, hæreditatem acceptare: ita hæc habentur *tit. In de hæred. qual. l. 57. ff. de acq. hæred.* Illam quæstionem speculativam: an testamentum ipso jure corruat, an verò tantum rescissioni sit obnoxium, si liberi emancipati sint præteriti in eo, examinavi in meis Disp. Civ. disp. 9. cont. 10.

Nota II. Quòd substitutio est: secunda seu subordinata hæredis institutio in locum primi hæredis. Et hæc est duplex: *directa*, qua substitutus immediatè et sine facto hæredis primi ad hæreditatem vocatur in casum, si primus non vult, vel non potest hæres esse: et consequenter si primus hæres hæreditatem adit, substitutio ista evanescit; *indirecta, obliqua*, seu *fideicommissaria*, qua primus hæres institutus pravatur, ut hæreditatem totam, vel ejus partem substituto restituat. Is, qui restituit, vocatur *hæres fiduciarius*; is, cui restituitur, *hæres fideicommissarius*; id quod restituitur, vocatur *fideicommissum*: puta ex eo, quia testator fidei hæredis commisit, ut alteri substituto hæreditatem restituat. Cape utriusque exemplum: *Titius hæres esto, et si Titius hæres non erit, Cajus hæres esto*: hæc est substitutio directa. Rursùm: *Titius hæres esto, eumque rogo, hoc est, jubeo, ut hæreditatem Cajo restituat*: hæc est substitutio indirecta, seu fideicommissaria. Ex his patet utriusque discrimen.—Directa subdividitur in tres principales species: *vulgarem, pupillarem et exemplarem*; et tres secundarias: *compendiosam, reciprocam et militarem*; de quibus infra, cum de fideicommissis agetur seq. §.

232. Q. I. *Qui possint hæredes institui?*

R. Omnes qui specialiter non prohibentur, sive sint clerici, sive laici, sive religiosi, sive communitates. Imò Deus, Sancti in cælo et animæ in purgatorio hæredes institui possunt, eisque relicta applicantur cultui divino, aut pauperibus (*lib. 26. C. de Sac. Eccl.*)

Prohibentur autem aliqui tanquam *incapaces*, qui ipso jure redduntur inhabiles ad institutionem; aliqui tanquam *indigni*, qui mero jure hæredes fiunt, sed sine effectu, quia hæreditas eis auferitur.—*Incapaces* simpliciter sunt: I. Judæi (l. 4. C. judæis.) II. Hæretici non tolerati (l. fin. C. de hæretic. c. 13. §. credentes de hæret.) III. Persecutores S. R. E. Cardinalium (c. fin. de pæn. in 6.) IV. Filii perduellium (l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. Ma.)—V. Fratres minores S. Francisci, quibus tantum moderata legata, non verò excessiva in fraudem Constitutionis permittuntur (*Clem. un. §. quia igitur de V. S.*) At domus professæ S. J. hæredes scribi possunt; sed immobilia vendere tenentur, et pecuniam in usus necessarios convertere. Incapaces secundum quid sunt: Imperator in causa litis (§. fin. in quib. mod. testam. infirm.), et filii spurii et naturales, de quibus infra.—*Indigni* absolute sunt: qui violentam testatoris mortem non sunt ukti, vel tabulas aperuerunt ante quæstionem homicidii, vel testatorem occiderunt, vel qui columniosè testamentum impugnarunt, vel qui testatorem à mutando testamento prohibuerunt: et alii, qui referuntur *tit. ff. de his, quæ ut indignis tit. Cod. de his, quibus ut indignis lit. ff. de Scto. Silan.* *Indigni* secundum quid sunt: capitales inimici testatoris, vel qui ei maledixerunt, vel in odium hæredis testamentum celarunt etc., de quibus *citt. tt. et alibi suis locis*

233. Q. II. *Qui necessario hæredes institui debeant?*

R. Hæredes sui et necessarii, seu liberi in potestate patria constituti, uti filii familias et nepotes, et qui his exæquati sunt, scilicet filii emancipati; et deficientibus descendantibus, pater, mater et alii ascendentes. Hi ergò necessario instituendi sunt, vel nominatim in testamento exhæredandi (*tit. In de exhæred. liber. nov. 115. cap. 3. et seq.*) Fratres non sunt hæredes necessarii; si tamen persona turpis, ut meretrix, leno, adulter et hujusmodi institueretur, agere possunt ad rescissionem testamenti. (§. 4. In. l. 27. C. de inoff. test.)

234. Q. III. *Quomodo et ob quas causas fieri possit exhæredatio, seu exclusio hæredis necessarii ab hæreditate?*

R. 1.º Ne hæres necessarius videatur in testamento præteritus, exhæredandus est omnibus bonis nominatim, et cum expressa causa exhæredationis. Secus, testamentum quoad institutionem hæredis est nullum, vel ipso jure, si hæres suus est præteritus, vel quoad effectum rescissionis, si filii emancipati, aut ascendentes sunt præteriti: cetera verò capitula testamenti salva manent. *Nov. 115. c. 3. et 4.* Deinde causa ista specifica exhæredationis per hæredem probanda est.

2.º Causæ legitimæ, ob quas pater exhæredare potest liberos, ex *citt. Nov.* sunt quatuordecim:—I. Si patri maledixit, vel gravem injuriam intulit, de qua gravitate judex judicabit.—II. Si pro patre incarcerato noluit fidejubere.—III. Si parenti violentas manus intulit.—IV. Vel illum crimi-

naliter accusavit, excepto crimine in principem commisso.—V. Si parentem furiosum neglexit.—VI. Si ei grave damnum dedit.—VII. Vel insidias ei struxit.—VIII. Si captivum non redemit.—IX. Si testamentum condere prohibuit.—X. Si filius, ut maleficus cum maleficis versatus est.—XI. Si histrionicam exercuit.—XII. Si novercæ se miscuit: hoc tamen in materia ista odiosa non debet extendi ad incestum cum matre, utpotè rarissimum.—XIII. Si fiat hæreticus.—XIV. Si filia ante annum 25 libidinosè vixerit, et ut ita viveret, honestum matrimonium respuerit. Quod non extenditur ad casum, quo filia sine consensu patris nupsit, etiam impari, cum ad matrimonium sit sui juris; nisi particulari statuto aliud caveretur: quod statutum multi probant, multi improbant, utpotè inimicum causæ spirituali matrimonii.

3.º Causæ, ex quibus liberi exhæredare possunt parentem, sunt octo.—I. Si pater criminaliter accusavit filium.—II. Si captivum neglexit.—III. Vel vitæ ejus insidiatus est.—IV. Si furioso alimenta denegavit.—V. Si testamentum ex peculio castrensi condere prohibuit.—VI. Si matrem interfecit.—VII. Si nurui se miscuit.—VIII. Si factus est hæreticus.

4.º Causæ verò, ob quas frater fratrem exhæredare potest, in casu quo turpis persona hæres instituitur, tres numerantur in *Nov. 22. c. 47.*: si mortem ei machinatus est, vel grave damnum intulit, vel capitaliter eum accusavit. Præter has ingratitude causas aliæ, etsi graviore, non sufficiunt ad exhæredationem, per *cit. Nov. 115. c. 3. pr. ibi: ut præter ipsas etc.*

235. Q. IV. *Quo modo et forma fiat institutio hæredis?*

R. 4.º Quacumque verborum formula, dummodo, etiam æquivalenter, hæres significetur, v. g. Titio omnia mea relinquo. Consultius tamen est hoc nomen hæres exprimere, ut non codicillus, sed testamentum reputetur (*l. 15. C. h. t.*)

2.º Institutio faciendâ est ex proprio arbitrio testatoris, cum sit ejus ultima sententia (*l. 1. ff. qui test. fac.*) Unde institutio in alienum arbitrium collata non valet: v. g. is mihi sit hæres, quem Cajus determinaverit (*l. 32. ff. de hæ. inst.*) Nisi testator in genere instituat hæredes: et electionem unius ex pluribus alteri committat: v. g. ex fratribus meis is mihi hæres esto, quem Cajus elegerit: quo casu si Cajus nullum eligeret, omnes fratres ad hæreditatem admittuntur (*arg. l. 17. §. 1. l. 24. 27. §. hæreditatem ff. de legat. 2.*)—Nec obstat *c. 13. h. t.*; nam textus iste non procedit de dispositione institutiva hæredis, sed exequutiva, ut hæres bona defuncti expendant pro arbitrio suo, v. g. ad pias causas, vel hæreditatem alteri restituat; vel de illo, qui ex pluribus designatis unum eligere debet in hæredem; vel denique, ut aliis placet, caput hoc restringitur ad institutionem hæredis *pii*, cujus institutio videtur committi posse alieno arbitrio.—Vide Barb. et Gonz. et alios Interpretes.

3.º Institutio debet esse de persona, seu personis certis et demonstratis (*l. 9. §. 9. ff. de hæ. instit.*); aliàs substantia testamenti esset incerta: v. g. unum ex agnatis meis hæredem instituo.—Excipe hæredes *pios*, qui genericè et indeterminatè institui permittuntur, v. g. pauperes, vel captivos hæredes instituo (*l. 24. et 28. C. de Episc. et Cler.*)

4.º Institutio fieri potest non tantum purè, sed etiam conditionatè. Et quidem, hæredes necessarii institui possunt sub conditione potestativa, quam facillè implendi potestatem habent: v. g. Titius filius esto hæres, si capitulum ascenderit; non tamen sub conditione casuali, cum, ea deficiente, hæres necessarius præteriretur, contra *Nov. 115. c. 3. et 4. ff. de hæ. inst.* Extraneus institui potest sub conditione tam potestativa, quam casuali, qua deficiente, testamentum resolvitur et fit nullum: v. g. Titius esto hæres, si Cæsar hostem vicerit. Conditiò verò impossibilis ex natura, vel de jure, seu turpis adjecta extraneo, rejicitur, et pro non apposita habetur (*§. 10. in de hæ. inst.*); apposita verò filio, reddit testamentum nullum, et successio fit ab intestato *l. 5. ff. de cond. inst.*, ubi Papinianus pulchram rationem dat: *nim, iniquis, quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et ut generaliter dixerim, contra bonos mores sunt: nec facere nos posse credendum est.* Ex eodem fundamento conditiò ista: *si religionem ingressus non fuerit, habetur pro non scripta*, cum sit majoris boni impeditiva (*Nov. 123. c. 37.*); ista verò *si non nupsit*, virgini in nuptiæ adjecta, rejicitur quia restringit libertatem matrimonii, quod in nuptiis favorabile est. Secus si talis conditiò apponatur viduæ, *l. 64. in fin. et 72. §. 1. ff. de cond. et dem. Auth. cui relictum, C. de indict. viduit.*—De hac materia institutionum relege *tit. in. ff. et C. de Inst. hæ. tit. ff. de cond. inst. et tit. de cond. et demonstr.*

236. Q. V. *Quanta portio relinquenda sit hæredibus institutis?*

Ante resp. nota, totam hæreditatem à jure vocari *Assem*, pondo, seu libram, cujus partes, seu uncia sunt duodecim. Unica pars dicitur simpliciter *uncia*, $1/12$. Duæ partes vocantur *sextans*, $2/12$, vel $1/6$, seu sexta pars assis. Tres partes dicuntur *quadrans*, $3/12$, vel $1/4$, seu quarta pars assis. Quatuor uncia dicuntur *triens*, $4/12$, vel $1/3$, seu tertia pars assis. Quinque uncia vocantur *quincunx*, $5/12$, seu quinta pars assis. Sex uncia vocantur *semis*, $6/12$, vel $1/2$, seu medius as. Septem uncia *septunx*, $7/12$. Octo uncia *bes*, $8/12$, vel $2/3$, quasi bis-triens, quem veteres dixerunt *bes, bessis*. Novem uncia *dodrans*, $9/12$, vel $3/4$, quia quadrans ei deest ad totum assem. Decem uncia dicuntur *dextans*, $10/12$, vel $5/6$, quia deest illi sextans ad assem. Undecim uncia *deunx* dicuntur, $11/12$, quia deest una uncia ad assem. Tandem duodecim uncia simul sumptæ dicuntur *as*, et inde hæres ex toto vocatur *hæres ex asse*.—Præterea hæreditas dividi potest in *dupondium* constans duobus assibus, seu 24 unciis, ut si testator 24 millia aureorum haberet, et viginti quatuor hæredes institueret æqua portione; item in *tripondium* constans tribus assibus etc.

R. 4.º Testator hæredibus necessariis tenetur relinquere *legitimam*, hoc est, portionem legibus definitam, scilicet, pater et mater filiis et nepotibus in locum filiorum subintrantibus; filii verò parentibus, si nulli descendentes adsint. Fratribus et sororibus nulla de jure debetur legitima, cum non sint hæredes necessarii, excepto unico casu, quo frater personam turpem hæredem institueret. Porrò legitima de jure veteri fuit *quadrans*, seu tres uncia ex duodecim; at de novo jure justinianæ est *triens*, seu quatuor uncia pro quatuor vel paucioribus liberis; *semis* verò, seu medius

as pro quinque vel pluribus filiis: ita *nov. 18. c. 1. Auth. novissima. C. de inoff. testam.* ex qua nati sunt isti versiculi:

*Quatuor aut infra dant natis jura trientem,
Semissem verò dant natis quinque, vel ultrà:
Arbitrium sequitur substantia cetera patris,*

seu de illo, quod legitimam superat, pater ad placitum suum in extraneos disponere potest. Hæc dispositio non trahitur ad filios adoptivos, sed his quarta debetur ex jure antiquo (§. 3. *et fin. Inst. de inoff. testam.*) Neque ad filios naturales non legitimatos per matrimonium respectu patris: mater verò naturalibus liberis tenetur legitimam dare: *l. 8 ff. unde cognati, Auth. ex complexu. C. de incest. nupt.* à sensu contr. Plura de his vide in *Nov. 18* de Triente, et Semisse. — Si filius vel filia percepit suam legitimam, nihilominus in testamento honorari et hæres institui debet hoc ei assignato pro legitima, quod percepit, cum hæres necessarius præteriri non debeat, per *Nov. 115. c. 3*; estque talis institutio utilis propter jus accrescendi, aliosque favores, quos institutio habet. — Legitima computatur ex bonis, ære alieno deducto, extantibus; et quidem ex omnibus, cum sit tertia pars totius hæreditatis, nisi pater legitimam in certa re constituisset (*Nov. 18. c. 1.*) Neque legitima aliquo onere gravari debet, sed tale onus habetur pro non adjecto, *lib. 32. 33. 36. §. 1. C. de inoff. testam.* Id verò, quod excedit legitimam, sub onere et conditione relinquere potest, cum liberè detur.

2.º Hæres, tam necessarius quàm extraneus, institui potest in re certa: v. g. Titius hæres esto, eique domum meam in hæreditatem relinquo (*l. 4. §. 4. et l. 9. §. 13. ff. de hæred. inst. Nov. 115. c. 5.*) Et si solus instituitur, fit hæres ex asse, etiam quoad alia bona, ne testator partim testatus, partim intestatus decedat, contra *l. 7. ff. de R. J.* Si verò plures hæredes instituti sint in re certa, quilibet capit suam portionem: reliquum, quod superest, æqualiter inter se dividunt, tanquam hæredes ex asse (*l. 9. §. 13. ff. de hæred. instit.*) Secus esset, si unus institueretur in re certa, et alii in re incerta, seu in residua hæreditate; tunc enim ille suam portionem instar legatarii caperet; ad istos verò omnia jura et onera hæreditatis devolverentur (*l. 43. C. de hæred. inst.*) Si plures instituti sunt simpliciter, succedunt æqualiter; si in certis partibus assis, observatur dispositio §. 6. 7. 8. *Inst. de hæred. instit.* Hic tamen advertè, aliud esse institui in re certa, et parte certa; nam *res certa* est aliquid in specie, seu ut philosophi loquuntur, in individuo, ut hic ager, hæc domus; *pars certa* est aliquid in genere, v. g. quadrans, triens assis, seu hæreditatis.

237. Q. VI. *Quid sit substitutio vulgaris, et quid juris circa illam?*

R. 1.º Substitutio vulgaris (ita dicta quod vulgò à quovis, et cuivis hæredi suo, vel extraneo, impuberi aut puberi fieri possit) est, qua instituitur hæres secundus in casum, quo primus hæres non erit. Casus autem iste est duplex: *impotentia*, si primus esse non potest hæres, morte aut lege impeditus; et *noluntatis*, si primus non vult esse hæres. An substitutus expressè in unum casum, v. g. noluntatis, censeatur tacitè substitutus in alterum casum impotentia, vel econtrà, controvertunt

Legistæ. Pro negativa steti in *civil. disp. 9. contr. 17*, quia ex his duobus casibus diversis, omissus habetur pro omisso, sicut in *l. 40. ff. de liber. et posth. l. 101. ff. de cond. et dem. l. 21. ff. de vulgar. subst.*—2.º Effectus substitutionis vulgaris præcipuus est, quòd deficiente primo hærede, succedat substitutus, et testamentum sustineatur, ut testator nequeat dici decessisse intestatus (*l. b. 69. ff. de arg. hæred.*)—3.º Expirat substitutio vulgaris, si primus hæres institutus hæreditatem adeat, quia tunc deficit conditio, *si hæres non erit*; nisi intra annum negligeret exequi voluntatem defuncti, quo casu lex ipsa hæreditatem defert substituto, *auth. hoc amplius C. de fideic.* ibi: *qui defuncti judicium.* Professus religionem hæreditariæ successionis capacem, fingitur adivisse hæreditatem, quia jus succedendi transfertur in monasterium (*Nov. 123. c. 37. Auth. ingressi C. de SS. Eccl.*) Item expirat, si substitutus præmortuus sit testatori (*l. un. §. 5. C. de caduc. toll.*); non verò si institutus ei præmoriatur; quia tunc substitutus subintrat in locum primi instituti (*l. 26. et 39. §. fin. ff. de vulg. subst.*); ceterum, si primus hæres institutus restituatur contra additionem, probabile est substitutionem reviviscere, cum restituito omnia reducat in pristinum statum. Oppositum æquè est probabile, quod defendendo in *disp. civ. 9. contr. 19.*

238. Q. VII. *Quid sit substitutio pupillaris, et quid juris circa illam?*

R. 1.º Substitutio pupillaris est, qua parentes liberis impuberibus in patria potestate constitutis substituunt alium sub hac forma: Titius filius meus hæres esto, et si hæres fuerit, et impubes decesserit, Cajus hæres esto. Quo casu pater condit testamentum pro se et filio, ne is intestatus decedat (*l. 2. ff. de vulg. subst.*) Est autem duplex: *expressa* pro casu pupillari mox allato; et *tacita*, quæ concipitur pro casu vulgari, *si hæres non erit*. Jam certum est, quòd vulgaris expressa tacitè contineat pupillarem, v. g. sub hac: *si filius meus hæres non erit*, continetur hæc pupillaris, *si hæres erit, et impubes decesserit* (*l. 4. ff. de vulg. subst. l. 4. C. de impub. subst.*) Nam pater substituendo in unum casum, si contrarium non expressit, interpretatione juris præsumitur substitutum vocasse in utrumque casum. Et similiter ex communi sententia contra Fabrum, substitutio pupillaris expressa concepta in casum pupillarem: *si hæres fuerit, et impubes decesserit*, continet tacitam vulgarem, *si hæres non erit*: nam *cit. l. 4. de vulgar.* generaliter loquitur, quòd pater impuberi filio substituens, «in utrumque casum substituisse intelligatur, sive filius hæres non extiterit, sive extiterit, et impubes decesserit.»—2.º Effectus substitutionis pupillaris est, quòd substitutus succedat non tantum in bonis patris, sed etiam in omnibus bonis filii impuberis, etiam matre exclusa, saltè si fuit pupillaris expressa (*l. 8. §. 5. ff. de inoff. test. c. 1. h. t. in 6.*); quia non filius, sed pater testamentum fecit. Is verò non tenetur uxorem suam, matrem impuberis, hæredem instituere. Quod verò in vulgari expressa, quæ est tacita pupillaris, non excludatur mater, ut probabile defendi *disp. civ. 9. contr. 21., ex l. fin. C. de inst. et subst. l. 8. C. de impub. subst.* Porrò subsistunt tabulæ pupillares nuda existentia hæredis sui, etsi impubes hæreditati se non immisceat; quia ante omnem immistionem est hæres, et consequen-

ter si moriatur, facit locum substituto (l. 1. §. 7. ff. si quis omiss. caus. l. 14. ff. de suis, et legit. hæred.)—3.º Expirat substitutio pupillaris adventu pubertatis (l. 14. ff. de vulg. §. 8. In. de pupill. subst.); non tamen tacita vulgaris, nisi pubes actu immisceat se hæreditati (l. 4. ff. de vulgar.); emancipatione; morte substituti ante impuberem (l. 81. ff. de acq. hæred.); et morte impuberis ante patrem (l. 11. ff. de captiv.), cum mortuus impubes ante patrem non possit habere hæredem ex testamento paterno. Hoc tamen casu non expirat tacita vulgaris, cum diversa sit à pupillari, nisi pater testamentum mutet.—Si plures sint substituti, et prior moriatur, non evanescit substitutio secundi; cum is subintret in locum primi, et institutus substitutus censeatur (l. 13. et 41. ff. de vulgar.)

239. Q. VIII. *Quid sit substitutio exemplaris, militaris, compendiosa, et reciproca?*

R. 1.º *Exemplaris*, seu quasi pupillaris, ita dicta quod ad exemplum pupillaris introducta sit, est illa, qua pater, aut mater, et quivis ascendentium filio furioso, aut mente capto, hæredi à se instituto alium substituit in casum, quo filius in tali statu, testamenti faciendi impeditivo, decederet (l. 9. C. de impub. subst.) Cessat, si filius ad sanam mentem redeat, uti et illis modis, quibus dixi pupillarem expirare.—2.º *Militaris* est, qua miles ex privilegio juris substituit filio etiam puberi et sanæ mentis, etiam ex certo tempore, ut hæreditas illius devolvatur ad substitutum (l. 13. ff. de vulg. l. 28. 41. §. fin. ff. de testam. milit.)—3.º *Compendiosa* est, quæ verborum compendio plures substitutionum species in se continet secundum diversa tempora: v. g. Cajus filius meus esto hæres, eique quando-cumque decesserit, Titium substituo. Jam si Cajus decedat ante testatorem est vulgaris; si post testatorem in impubertate decedat, est pupillaris; si tandem post pubertatem moriatur, rursùm est vulgaris.—4.º *Reciproca* est, qua hæredes instituti sibi invicem substituuntur; ut si unus hæres non erit, portio ejus alteri accedat (l. 4. §. 1. ff. de vulgar.)

240. Q. IX. *An substitutio distinguatur à jure accrescendi?*

R. 1.º Affirmativè; nam substitutio habetur ex provisione hominis, et de se est pinguior: jus verò accrescendi ex provisione tantum leg'is, et minus commoditatis affert. Est autem *jus accrescendi*, quo portio unius hæredis deficiens, seu non agnita, accrescit portioni alterius cohæredis, ne testator partim testatus, partim intestatus decedat (l. 9. ff. de suis, et legit. hæred.)—2.º Si instituti sunt plures hæredes, eisque alius substitutus est, uno vel altero deficiente, seu hæreditatem non adeunte, portio deficiens accrescit instituto hæreditatem adeunti; non verò cedit substituto, cum is non censeatur vocatus, nisi in casum quo nullus ex institutis adiret hæreditatem (lib. 30. et pen. ff. de vulgar.); nisi singulis institutis alius substitueretur (l. 34. §. 1. eod.)—De jure accrescendi in legatis dicitur seq. §. Hæc de substitutionibus directis, de quibus utiliter legere poteris in Inst. l. 2. tit. 15. et 16., in Pandectis l. 28. tit. 6., in Codice lib. 6. tit. 25. 26. 27.

§. III.

De Fideicommissis et Legatis

241. *Nota I.* Fideicommissum formaliter esse substitutionem indirectam, seu obliquam, qua hæres sive ex testamento, sive ab intestato succedens gravatur, ut hæreditatem totam, vel partem ejus restituat substituto, imò ipsi substituti, seu fideicommissarii obligari possunt, ut remotionibus substitutis fideicommissum restituant. Et simile fideicommissum est *universale*, quo restituenda venit universitas vel totius hæreditatis, vel certa pars assis, ut quadrans vel triens; et differt à fideicommissum *particulari*, quo hæres obligatur unam, vel alteram rem singularem restituere; et hodie coincidit cum legato, ut dicitur infra.

Nota II. Fideicommissum dividi:—1.º In *expressum*, quod fit expressa testatoris oratione; et *tacitum*, quod fit verbis et indiciis æquivalentibus: ut si testator velit bona immobilia perpetuò manere intra familiam, et extra illam non alienari.—2.º In *familiare*, seu *gentilitium*, quo pro certa familia constituitur: et quidem si successio alligata est primogenito cum suis descendantibus, vocatur *primogenitura*: si verò successio alligata est senioratui, ita ut senior totius familiæ succedat, vocatur *majoratus*: cujus hodie rarior est usus, sed ipsa primogenia vulgò dicuntur *majoratus*; et in *commune*, in quo specialiter familia non attenditur, sed successio deferitur eis, qui ex voluntate testatoris vocantur.—3.º In *purum*, et *conditionatum* etc.

Nota III. Legatum objective accipi pro ipsa re legata; formaliter verò pro actu legantis. Quo sensu secundo legatum est: donatio quedam à defuncto relicta, ab hærede præstanda (§. 1. In. de legat); seu est ultima voluntas, qua defunctus rem singularem alicui ab hærede præstandam, liberaliter relinquit. Licet enim res legata mox à morte legantis videatur transire in dominium legatarii, tamen possessio illius tradi debet ab hærede; secus legatarius propria auctoritate rem apprehendens, tenetur eandem hæredi restituere (l. 1. §. 2. ff. quod legatur) Differt legatum:—1.º Ab *institutione directa*, quia huic annexa sunt onera et commoda hæreditatis.—2.º A fideicommissum *universali*, quia hoc fit de re universali et titulo hæreditatis.—3.º A fideicommissum *particulari*, quia hoc fit verbis immediatè directis ad hæredem, v. g. Cajum hæredem meum rogo, hoc est, oblige, mando, ut Titio post mortem meam det 100 florenos; *legatum* verò fit verbis immediatè directis ad legatarium; v. g. Titio lego 100 florenos.—Sublatis his formulis, hodie nulla est differentia inter legata et fideicommissa particularia, sed *per omnia exæquata sunt legata fideicommissis* (l. 1. ff. de legat. 1. l. 2. C. commun. de legat. et §. 3. In. de legatis.) Tandem legatum differt à donatione mortis causa, quia ad hanc requiritur